

Miljöatlas

BalticMasterII

maritime safety across borders

Inledning

MILJÖATLAS ÄR ETT kartverktyg där grunden utgörs av så kallad känslighetskartering där känslig flora och fauna pekas ut inför ett oljepåslag. Miljöatlas är dock mer omfattande än så, då den även innehåller en värdering av olika skyddsvärden samt kan innehålla andra värden än just flora och

fauna. Detta kan leda till att Miljöatlas uppfattas som komplicerad då den innehåller så många olika skyddsvärden varav en del inte ens går att jämföra. Samtidigt gör detta även miljöatlas till ett oerhört användbart verktyg, framförallt vid stora oljeolyckor, men även före och efter.

Definition

Inom Baltic Master II har Miljöatlas definierats som "Ett kartverktyg för inriktning och prioritering av oljeskyddsinsatser på ett ur miljö- och samhällsperspektiv mest lämpligt sätt". Som definitionen beskriver så är Miljöatlas ett verktyg som genom beslutsunderlag är ett stöd för beslutsfattare vid oljeutsläpp. Vid värdering av skyddsvärden har många använt sig av ett scenario på 10 000 ton olja. Miljöatlas kan självklart användas vid andra scenarier. Det förenklar dock arbetet att utgå från ett scenario.

Miljöatlas består av tre delar:

1. Känslighetskartering och värdering av skyddsvärden

2. Bakgrundskartor
3. Verktyg för bearbetning av informationen

Känslighetskartering och värdering av skyddsvärden delas ofta in i följande:

1. Känslighetskartering av kusten
2. Prioriterade områden med områdesbeskrivning

Inom Baltic Master II har det även gjorts försök att integrera ett kommunalt perspektiv genom kommunal zonindelning.

Hur bygger man en miljöatlas?

DET FINNS FLERA metoder för att bygga en Miljöatlas. Metoden måste vara anpassad till det nationella krishanteringssystemet. Den som gör en prioritering eller värdering måste göra det ur den beslutandes perspektiv. Är hanteringssystemet centralstyrt måste även miljöatlas byggas utifrån det. Sverige har en lokalstyrd organisation för sanering och därför är det viktigt att informationen är väl förankrad i den lokala organisationen.

I projektets början inventerades olika metoder för att ta fram miljöatlas. En metod som använts i flera länder är ett centralt framtagande av ett antal skyddsvärden vilka fungerar som indikatorer. Dessa indikatorer karteras och med hjälp av Geografiskt Informationssystem (GIS) pekas de områden ut där flest skyddsvärden är representerade. Detta är ett bra system på central nivå där den lokala kunskapen är låg. Det är dock viktigt att komma ihåg att det redan vid valet av indikatorer görs en värdering. Om informationen är tänkt att användas av andra organisationer så måste valet av indikatorer förankras hos dessa.

I Sverige fungerar denna metod mindre bra då den landbaserade saneringen styrs av över 100 kommuner. Utan lokal förankring är prioritering på central nivå lönlös. I flera län har därför en annan metod visat sig effektiv och med i stort sett samma resultat och validitet som ovan beskrivna metod.

Metoden går ut på att vid värderingen av områden använda sig av expertis från olika ämnesområden och sedan i flera steg remittera resultaten till kommuner, myndigheter och intresseorganisationer. Rent praktiskt samlas en grupp experter på regional nivå och kommer överens om ett utkast till vilka områden som är mest skyddsvärda i länet ur flera skyddsvärdesaspekter och utifrån ett scenario på x antal ton olja. Resultatet presenteras för alla inblandade aktörer, vilka erbjuds lämna synpunkter. Där åsikter kolliderar är det viktigt att alla synpunkter vägs in och att det klargörs i informationen om vilka resonemang som framförts.

Vilken metod som än väljs så är det viktigt att det framgår vem som är beslutande och ur vems perspektiv informationen är framtagen. Det ska också vara tydligt att det alltid ligger en personlig bedömning bakom informationen. Även vid GIS-baserade känslighetskarteringar är valet av indikatorer och parametrar en personlig värdering. Informationen ska alltid omvärderas av expertis vid en händelse då varje händelse är unik.

Hur gör man när det händer?

MILJÖATLAS ÄR ETT beslutsunderlag och informationen måste alltid omvärderas. Varje utsläpp är unikt och därför måste det finnas en flexibilitet i systemet.

I det första skedet av en händelse är det viktigt att få en så precis spridningsprognos som möjligt. I flera länder runt Östersjön används Seatrack webb. Det hade varit önskvärt att Miljöatlas och Seatrack är integrerade. Detta är i teorin inget problem men i praktiken så fungerar det inte i flera länder.

Miljöatlas har prövats genom flera övningar. Det finns olika användningsområden för miljöatlas på olika nivåer och skeenden av en händelse.

Med scenariot på 10 000 ton som använts vid framtagandet av Länsstyrelserna i södra Sverige är Miljöatlas tänkt att fungera och användas på följande sätt:

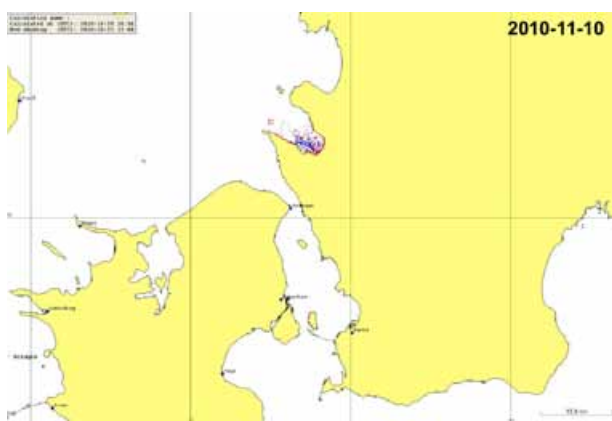

Fig 1. I första skeendet av en händelse är det viktigt att ta reda vilka värden som oljan hotar. För att kunna göra detta behövs pålitliga spridningsprognoser från program som till exempel Seatrack webb.

Fig 2. I detta exempel visar spridningsprognosen att oljan kommer röra sig in i de innersta delarna av viken för att därefter lägga sig i vikens södra och östra del.

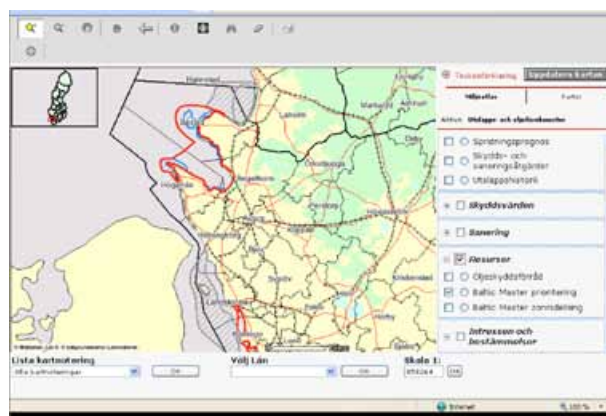

Fig 3. I miljöatlas finns det tre nivåer av värderad information. Prioriterat område, delområde och bakgrundsinformation. I detta exempel går det att utläsa att hela viken är ett prioriterat område (utmärkt med röd ram). Då området är stort och alla delar inte är möjliga att skydda används delområden vilka är synnerligen skyddsvärda.

Fig 4. Som bilden visar är det i huvudsak fyra delområden som hotas (blåstreckade områden).

Fig 6. I arbetet måste det även göras en värdering av vad som är tekniskt möjligt. Finns det endast x meter länsor eller strandduk kan således endast x meter skyddas. Därför är det viktigt att samverka vid en händelse. Det är även viktigt att ha beslutsfattare med mandat till dessa prioriteringar att vara närvarande i processen.

Fig 5. Varje prioriterat område och delområde har en unik beskrivning som bland annat innehåller vilka skyddsvärden, årstidsaspekter, saneringsaspekter m.m. som området innehåller. Beroende på vilken årstid det är kan således vissa områden räknas bort då det inte är skyddsvärt under just den perioden.

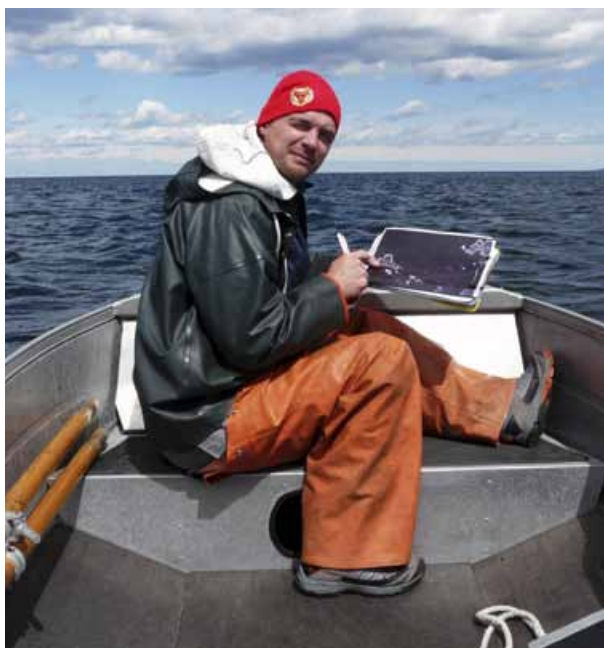
Kustklassning

EN KUSTINVENTERING ÄR till stor hjälp när mer detaljerad information behövs. I flera län har kusten klassats utifrån ett känslighetsindex med tio klasser.

Känslighetsindex

- 0 Anläggningar, hamnar, kajer mfl
- 1 Klippbranter och stenvägg
- 2 Sandstränder
- 3 Grusstränder
- 4 Klapperstensstränder
- 5 Blockstränder
- 6 Klippstränder
- 7 Stenstränder
- 8 Finsedimentstränder
- 9 Vassbälten och strandängar

De län som inventerat kusten har gjort detta antingen till fots längs strandkanten eller i båt från sjösidan.

Kommunal zonindelning

I SKÅNE LÄN HAR ett antal kommuner zonindelat kuststräckan utifrån ett kommunalt och räddningstjänstperspektiv. Det lokala perspektivet kan med fördel publiceras i Miljöatlas. Det bör dock vara tydligt vem som tagit fram och äger informationen.

Områdesbeskrivning

FÖR VARJE OMRÅDE är det viktigt att det finns en beskrivning som förklarar varför ett område är skyddsvärt, hur området kan skyddas och när det är skyddsvärt. Baltic Master har därför tagit fram

en mall för hur detta kan presenteras. Mallen kan se olika ut men grunden är ändå att den ska innefatta nedanstående.

Slutsatser och lärdomar

- **EN FÄLLA SOM** är lätt att fastna i är diskussioner om tekniska möjligheter, exempelvis nya finesser inom GIS-området eller vilken ny information som gjorts tillgänglig. En miljöatlas måste dock alltid vara tydlig och lättolkad. Detta görs lättast genom att skala av onödig information. Nya tekniska möjligheter och information ska självklart användas i arbetet men fokus måste alltid vara tydlighet.
- Prestigelöst arbetssätt. Miljöatlas bygger på värderingar. Hårda och mjuka fakta ställs mot varandra. Därför är det viktigt att på ett tydligt sätt lyfta fram eventuella oenigheter istället för att sopa under mattan.
- Gör det inte svårare än det är. Om processen för framtagandet av prioriterade områden är för komplicerad eller luddig kommer arbetet aldrig bli gjort eller så finns inget förtroende för värderingen och materialet kommer således inte användas vid en händelse.
- Transparens är nyckeln. Som tidigare diskuterat är det oerhört viktigt med transparens. Då informationen bygger på personliga värderingar och i de flesta fall inte har en juridisk tyngd är det viktigt att informationens framtagandeprocess inte kan ifrågasättas. Informationens innehåll ska däremot ifrågasättas och omvärderas vid en händelse.
- Det är viktigt att redan vid framtagandet ha ett nära samarbete mellan räddningstjänst och naturexpertis. I framtagandet måste hela tiden perspektivet "vad är möjligt?" vara närvarande. Det är ingen mening att peka ut det som ändå inte går att skydda.
- Standardisering är inte nödvändig däremot behövs ramverk.
- Det är även viktigt att under framtagandet ha perspektivet "vem är användaren?". Utan detta är det omöjligt forma och anpassa informationen.

Det hela handlar om att i förväg ha tänkt igenom:

1. Vad är skyddsvärt i mitt geografiska område?
2. Påverkas skyddsvärdet vid ett oljeutsläpp?
3. Hur kan vi skydda området?

Hur svaren på frågorna sedan presenteras är inte det viktiga – huvudsaken är att frågorna ställts och besvarats och att informationen är tillgänglig för dem som behöver den.

Exempel på miljöatlas finns på:

www.balticmaster.org/environmental_atlas

